

Впровадження основ споживчих знань у систему загальної середньої освіти в Україні:

Аналітичний коментар

Київ - 2007

Гриценчук О.О., Овчарук О.О., канд.пед.наук, ст.н.с.

Дослідження виконано на матеріалах навчальних програм Міністерства освіти і науки України, освітніх громадських організацій, що впроваджують елементи основ споживчих знань в українську освіту.

З М І С Т

Вступ

I. Аналіз потреб суспільства щодо розвитку споживчої освіти в Україні

- Споживча освіта як складова формування громадянина демократичного суспільства
- Консумеризм як галузь знань;

II. Загальні підходи до впровадження навчальних курсів зі споживчих знань у системі середньої загальної освіти в Україні

- Стан курсу, навчальні матеріали та посібники зі споживчих знань для загальноосвітніх навчальних закладів.

III. Стан залучення загальноосвітніх шкіл до розповсюдження споживчої освіти

IV. Висновки та рекомендації щодо активізації процесу розвитку споживчої освіти в загальноосвітній школі

Вступ

Сьогодні Україна – це держава з ринковою економікою, що потребує від системи освіти відповідних механізмів навчання та виховання обізнаної, економічно грамотної, мобільної та здатної до активної діяльності в сучасному соціально-економічному просторі молоді. Нові виклики суспільства, перед якими постає сьогодні наша країна та система освіти, зокрема, пов'язані з такими для молодого покоління аспектами, як: вміння орієнтуватись у повсякденному соціальному та економічному житті, майбутня професія та її вибір, планування власного бюджету та витрат, орієнтування на ринку товарів та послуг. Все це потребує від освітян не тільки створення нових навчальних курсів та оновлення змісту освіти, а й розробку таких педагогічних механізмів, що допомогли б набуттю молоддю необхідних компетентностей у сфері економічних та, зокрема, споживчих знань.

Таким інструментом має стати споживча освіта, яка покликана озброїти учнів знаннями, сприятиме набуттю вмінь робити свій споживчий вибір, навчитись діяти, коли порушуються споживчі права, допоможе їх життєвому та професійному самоствердженні.

I. Аналіз потреб суспільства щодо розвитку споживчої освіти в Україні

У Керівних принципах Генеральної Асамблеї ООН з питань захисту прав споживачів проголошено, що споживчі права є невід'ємною частиною прав людини.

В Резолюції Комітету міністрів Ради Європи «Про освіту споживача у школах» влучно зазначено, що «беручи до уваги, що головною метою сучасної школи є забезпечення середньою освітою населення в цілому, готуючи тим самим особу відігравати активну й вирішальну роль у суспільстві, а також навчаючи її розв'язувати актуальні проблеми повсякденного життя, не в останню чергу, як відповідального споживача»¹

Європейські країни сьогодні за підтримки Європейського Союзу розпочали нову програму з захисту прав споживачів, що розрахована на 2007-2013 рр. Головними її цілями є захист громадян від всіляких ризиків, пов'язаних зі споживанням. В Україні прийнято низку нормативно-правових актів, які регулюють відносини у цій сфері, серед яких - Указ Президента України від 12 січня 2002 року "Про заходи щодо посилення державного захисту прав споживачів", "Програма захисту прав споживачів на 2003-2005 роки", затверджена у грудні 2002 року указом Президента України, Указ Президента України № 1105/2005 „Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики”, 2005 р., 01.12.2005 р. на засіданні Верховної Ради України був прийнятий Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про захист прав споживачів» (по суті, Закон України «Про захист прав споживачів» у новій редакції). 01.12.2005 р. Президент України Віктор Ющенко підписав Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про захист прав споживачів», 13.01.2006 р. Закон у новій редакції вступив у дію.

Саме в контексті дії даного законодавства слід розглядати й ті кроки, що сьогодні робить українська освіта у поширенні серед учнівської молоді споживчих знань.

Споживча освіта як складова формування громадянина демократичного суспільства.

У доповіді Міністра освіти С. М. Ніколаєнка «Освіта в інноваційному поступі суспільства» на підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 року зазначено «Демократичне спрямування навчання дає людині можливість підготуватися до життя в швидкоплинних змінюваних умовах соціокультурного життя і професійної діяльності.

¹ (Резолюція (71) 29 Про освіту споживача у школах *. Рада Європи. Комітет міністрів (Ухвалена заступниками міністрів 15 жовтня 1971 року) - [http://coe.kiev.ua/docs/km/R\(71\)29.htm](http://coe.kiev.ua/docs/km/R(71)29.htm)

Інноваційний шлях розвитку суспільства можливо забезпечити лише у тому разі, якщо сформуємо покоління людей, які і мислять, і діють по інноваційному. Звідси – значна увага до загального розвитку особистості, її комунікативних здібностей, як то засвоєння знань, самостійності у прийнятті рішень, критичності та культури мислення, розвитку інформаційних і соціальних навичок. Тому слід закласти в учнях та студентах глибокі ... основи майбутньої професійної діяльності, життєво важливі компетенції»².

Формування основ економічного мислення, серед яких і споживчі знання, допомагає учням не тільки навчатись ефективно орієнтуватись в економічному просторі, а й приймати певні рішення, що стосуються **планування свого подальшого життя та кар'єри, освіти, праці, вибору професії**. Це також важливо і для того, щоб бути компетентним у реалізації власних прав, набутті знань та навичок для аналізу економічних подій у державі, розуміння реалій оточуючого світу, орієнтування у широкому колі послуг та товарів тощо. Як було визначено у статті п. О.Самчишина, серед першочергових завдань освіти є запровадження в навчальних закладах систематичної і комплексної споживчої освіти. Без формування в населення ринкового мислення, адаптованого до реального життя, неможливо рухати економічні реформи. Крім того, споживча освіта є ефективним ринковим способом боротьби з бідністю. Уміння користуватися споживчими правами дозволяє раціональніше витратити сімейний бюджет, заощаджувати побутові ресурси³.

Консумеризм як галузь знань.

Для того, щоб усвідомити сучасні підходи до поняття споживчої освіти слід звернутись до трактовки терміну, що сьогодні виник внаслідок потреб ринку товарів та послуг, а саме до поняття консумеризм. Під терміном **консумеризм** (консюмеризм, консюмеризм) розуміють організований рух за розширення прав та впливу споживачів, покупців по відношенню до продавців та виробників товарів, створення спілок споживачів. (Економічний словник, бібліотека «Полка букініста» <http://economy.polbu.ru/konsumerizm.htm>), (Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. -5-е изд., перераб. и доп.-М., 2006). Даний термін нерідко зустрічається при навчанні молоді у сфері споживчої освіти, та більше характеризує саме ставлення, вплив споживачів на якість спожитих благ. Важливим є те, що досить численні у світі спілки споживачів, що сьогодні існують, керуються загальними принципами у своєму баченні відносин споживач – надавач благ (товарів, послуг тощо). Так, наприклад, Енциклопедія підприємця (С.М. Синельников и др.-СПб., 1994) подає такі основні принципи руху спілок споживачів:

- право покупців не купувати товар, що пропонується для продажу;
- розраховувати на безпеку використання товару;
- вимагати гарантію необхідної якості купленого товару.

У даній аналітичній довідці ми зупинимось на понятті **споживча освіта**, враховуючи весь загальний поняття, що застосовують у цій галузі на сучасному етапі.

² «Освіта в інноваційному поступі суспільства» (Тези доповіді Міністра освіти і науки України С.М.Ніколаєнка на підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 року)* - www.mon.gov.ua/newstmp/16_08/doc.doc

³ Самчишин О. Споживчий імунідефіцит українського ринку// Дзеркало тижня №9(434) 8-14 березня 2003 р.

II. Загальні підходи до впровадження навчальних курсів зі споживчих знань у системі середньої загальної освіти в Україні

Питання необхідності впровадження споживчої освіти проглядається у багатьох державних документах. Так, у 2002 р. у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 р.» у розділі «Освіта» зазначено, що «недостатньо використовуються сучасні методи і форми підготовки школярів і студентів. У багатьох випадках якість навчання не відповідає національним та міжнародним стандартам. Формується розрив між набутими знаннями та вимогами виробництва».

Починаючи з 2001/2002 навчального року до Типових навчальних планів ЗНЗ до інваріантної складової було включено предмет «Основи економіки», до якого окремим **напрямом увійшли основи споживчих знань**. Так, з 2001/2002 навчального року кожен навчальний заклад може самостійно визначати перелік спецкурсів залежно від профілю і мети навчання, враховуючи вік учнів. Наприклад, програма "Основи споживчих знань"⁴ розрахована на учнів базової школи (8-11 класи) і має виключно прикладне значення⁴ (**Основи споживчих знань** - Програма для 8–10-х кл. Автор І.В.Шебулдаєва).

Концепція змісту економічної освіти у 12-річній школі⁵.

З переходом України до ринкової економіки гостро постало питання формування сучасної економічної культури молоді, вміння молодої людини адаптуватись до змін у житті, сприймати ринкові перетворення, оперувати економічними поняттями. Особливо актуальним є формування рис підприємливості, що не тільки важливо для фахової орієнтації, а й також сприяє особистісному розвитку людини, набуттю економічної культури.

Розглядаючи загальні концептуальні підходи до впровадження основ споживчих знань у систему освіти в Україні, слід звернути особливу увагу на *Концепцію змісту економічної освіти*, що має включати даний напрям, та на основі якої сьогодні здійснюється впровадження елементів споживчих знань у зміст шкільної освіти.

Концепція змісту економічної освіти, прийнята, відобразила необхідність запровадження „економічної освіти в системі 12-річної загальноосвітньої школи, що сприятиме вихованню громадянина здатного здійснювати самостійний вибір і приймати економічно обґрунтовані рішення в різноманітних життєвих ситуаціях”. Стрижнем економічної освіти є „розвивальна культуротворча домінанта виховання відповідальної особистості, здатної до використання набутих знань та вмінь для творчого розв’язання проблем, критичного мислення, опрацювання різноманітної інформації, прагнення змінити на краще своє життя і життя своєї держави”.

У концепції наголошується, що „ у початковій школі економічні знання мають інтегруватись у інші предмети....в основній (5-9 класи) економічні знання інтегруються у зміст географії, історії, математики, правознавства (курси „Економіка родини” – 5-6 кл., „Моя економіка” – 8-9 кл.) у старшій школі економіка як базова дисципліна викладається у класах всіх профілів”.

Загалом концепція проголошує також широке використання міжпредметних зв’язків, швидке оновлення економічних знань, необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів з даного профілю.

⁴ Про інструктивно- методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін у новому 2001/2002 навчальному році - <http://education.gov.ua/pls/edu/educ.doc>

⁵ Концепція розроблена в рамках діяльності МОНУ та АПН та оприлюднена у педагогічній пресі, як проект.

III. Стан залучення загальноосвітніх шкіл до розповсюдження споживчої освіти

Слід зазначити, що на сьогоднішній день основи споживчих знань як змістовий компонент викладається у загальноосвітніх навчальних закладах як *предмет за вибором у загальному пакеті дисциплін за економічним профілем*. На сьогодні в 8-11-х класах учням економічного напрямку пропонується певний перелік спецкурсів, що не тільки розширюють і поглиблюють базовий курс з економіки, а й надають певні допрофесійні знання і вміння, сприяють професійному самовизначенню учнів, до яких належать курс "Основи споживчих знань" (рівень А – 35 годин, рівень В – 70) ⁶.

Починаючи з 1999 року, Міністерством освіти України було рекомендовано введення у загальноосвітніх навчальних закладах курсу "Основи споживчих знань", було розпочато роботу по створенню відповідних навчальних програм та посібника для курсу за вибором. Згодом, у 2002 р. видано **Указ Президента (від 11 грудня 2002 р.) №1148/2002 „Про програму захисту прав споживачів на 2003-2005 рр.”** У відповідь на даний Указ МОНУ відповідно до п. 5 для ЗНЗ та ПТНЗ (професійних ліцеїв) за програмами з „*Основ економіки*” та „*Основ правових знань*” до змісту навчання були включені питання з основ споживацьких знань, запроваджено курс за вибором „Основи споживчих знань” для 8-11 класів ЗНЗ та видано посібник автора Шебулдаєвої І.В. під назвою „Основи споживчих знань». - К.: Знання, 2000. (за підтримки Української асоціації споживачів, МФВ, ПРООН, Програми Tacis, та ін.). Зміст посібника вміщує такі основні тематики:

- законодавство України щодо прав споживачів, права та обов'язки споживачів;
- міжнародний рух споживачів, види послуг ат механізми взаємодії споживачів та надавачів послуг;
- ринкові відносини, інформація у галузі реклами тощо;
- захист прав споживачів та ін.

МОН АР Крим також оголосило про впровадження навчального курсу для профільної школи в економічних класах прикладного напрямку ("Основи економіки") (10-11 кл.) та поглибленого навчання з географії за посібником «Основи споживчих знань» - автор Шебулдаєва І.В.

ПРОГРАМИ ТА КУРСИ, спрямовані на надання споживчих знань. (загальна характеристика)

ЕКОНОМІКА. Програми для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. (Кам'янець-Подільський. „Абетка-НОВА”, 2003.)

Курс „основи споживчих знань” для 8-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень А- 35 годин, рівень В – 70 годин. Даний курс має загальноосвітній характер, може вивчатись, як в основній, так і в старшій школі. Закладає правові основи знань споживачів, сприяє розвитку навичок розумної споживчої поведінки. Програма курсу носить освітню та виховну функцію.

Програма містить орієнтовне тематичне планування та контекст (17 розділів):

1. Виникнення та розвиток споживчого руху.
2. Основні учасники ринкових відносин.

⁶ Економіка. Програми для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. – Кам'янець-подільський: Абетка-НОВА, 2003. - С. 111.

3. Договір. Як правильно зробити покупку.
4. Право на інформацію.
5. Право на вибір.
6. Право на якість.
7. Право на безпеку.
8. Право на компенсацію.
9. Чи завжди має рацію споживач.
10. Ми – споживачі послуг.
11. Реклама.
12. Грошові інструменти.
13. „Зелене споживання”.
14. Юридичний самозахист.
15. Юридична допомога.
16. Досудовий та судовий захист.
17. Організації, що захищають споживачів.

Також програма містить вимоги до знань учнів за змістовими компонентами, а також завдання для практичних робіт за кожним розділом. Характер завдань – спрямований на конкретні життєві ситуації, з якими стикаються учні у повсякденному житті (напр., „... попросить продавця ознайомити вас з сертифікатом відповідності на товар;... запитайте членів родини чи задоволені вони якістю товарів та послуг...; довідайтесь у магазині про строки гарантії на зимове взуття... тощо...).

Курс „Основи економіки” для 2-11 класів ЗНЗ.

Програма побудована за модульним принципом, що передбачає вивчення окремих тем на кожному рівні. У 5-6 кл. (другий рівень) програма пропонує тему **„Споживання товарів та послуг”** (8 навчальних годин). На третьому рівні (8 клас) програма пропонує тему **„Споживчий бюджет сім’ї та його планування”** (10 навчальних годин). На четвертому рівні (старша школа) програма пропонує тему **„Теорія споживчої поведінки”** – 3 навчальні години; **„Попит, пропозиція та їх рівновага”** – 5 навчальних годин.

Курс „Подорож у світ економіки” для 5-6 класів ЗНЗ

Даний курс ознайомлює учнів з азами економічної грамотності, сприяє формуванню нового економічного мислення. У першій частині курс пропонує тему **„Речі. Товари і послуги. Споживач.”** – 3 навчальні години. Змістова частина даного курсу надає такі основні поняття: Товари і речі. Скільки в світі речей. Речі мої і чужі. Відмінність між речами і товарами. Як річ стає товаром. Які бувають товари. Що таке послуги. Види послуг. Хто такий споживач.

Курс „Основи економіки” (І.Ф.Радіоновой) для 10-11 кл. універсального, фізико-математичного, природничого профілів навчання. Курс подає такі елементи споживчих знань:

Тема 1.2. Потреби споживача й закономірності його економічної поведінки.

Зміст потреб та їх класифікації. Потреби і споживчі блага. Причини безмежності потреб. Структура споживчих благ. Корисність продуктів та послуг. Поведінка споживача на ринку. Споживацькі оцінки корисності. Закон граничної корисності.

Курс „Основи економіки” (Л.П.Крупської) для 10-11 кл. універсального, технологічного профілів навчання та для 8-9-х класів з поглибленим вивченням економіки пропонує тему „Держава - споживачеві” (1-2 год)⁷.

⁷ Медеяєв В.М. Основи економіки: Навчальний посібник. - Харків: Скорпіон, 2004. – С. 75- 92.

ПІДРУЧНИКИ

ЕКОНОМІКА: Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. В.Г. Мельничук, Г.О. Ковальчук, В.О.Огнев'юк. К.: Навчальна книга, 2004. – 368 с.

Підручник, спрямований на базовий курс економіки для 10-х класів ЗНЗ. Серед 35 тематик, що спрямовані на надання знань з предмету Економіка, містить, зокрема, тему 2. **«Потреби людей – основа економічної діяльності»**, яка включає розділи, спрямовані на споживчу тематику, а саме:

- *Споживче благо, як засіб задоволення потреб;*
- *Яку роль відіграють товари та їх корисність в економічній поведінці споживача.*

Підручник наприкінці кожної теми подає завдання для тематичного контролю – тести, вправи, задачі, запитання, завдання навчального характеру, навчальні ігри, що диференційовані за рівнями складності. Також надано статистичні матеріали, матеріали для додаткового читання⁸.

ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ: Навчальний посібник. Медеяєв В.М. - Харків: Скорпіон, 2004. – 144 с.

Посібник призначений для впровадження у ЗНЗ. Містить у Розділі V. «Чи необхідна держава для розвитку ринку» такі теми:

1. Держава – споживачу
2. Держава підприємцю
3. Соціальний захист населення.
4. Де держава бере гроші та їх розподіляє.

Тема **«Держава - споживчу»** розрахована на одне заняття, містить вправи та тести.

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ. Методичний посібник з дидактичним наповненням для вчителів економіки та основ підприємницької діяльності (економічний курс). За заг. ред. Павла Гнуса/. – Львів, 2001.- 260 с.

Посібник, що створено за партнерства Фондації розвитку малого і середнього бізнесу при Даремському університеті, управлінні освіти і науки Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Посібник вміщує зміст та методику навчання учнів ділової активності та спрямований на вироблення моделей підприємницької поведінки. Метою даного посібника є сформувати в молоді, якій доведеться працювати та жити в умовах ринкової економіки, нове економічне мислення. Посібник побудований за модульним принципом. З питань споживчої освіти посібник включає завдання, навчальні ігри та вправи, що застосовуються інтерактивними методами. Розділ «Ринок і потреба споживача» включає 19 тематик (модуль 3)⁹.

⁸ В.Г. Мельничук. Економіка: Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. В.Г. Мельничук, Г.О. Ковальчук, В.О.Огнев'юк. К.: Навчальна книга, 2004. – С. 24- 31.

⁹ Ділова активність. Методичний посібник з дидактичним наповненням для вчителів економіки та основ підприємницької діяльності (економічний курс). За заг. ред. Павла Гнуса /. – Львів, 2001.- С.127-154.

ПРИКЛАДНА ЕКОНОМІКА ПРОГРАМИ «Junior Achievement». – Збірка завдань та вправ для учнів. К.: «АртЕк», 2004.- 160 с.

Збірка розрахована на застосування під час викладання курсу «Прикладна економіка». Збірка передбачає використання низки компонентів для його впровадження: посібник, збірка завдань та вправ, шкільна кампанія, економічні ігри, консультації місцевого підприємця. Посібник вміщує інформацію для учня та вчителя, цікаві вправи, кросворди, та ін. Розділ 4-й присвячений тематиці «Споживач в економіці», що включає правові аспекти, сімейний бюджет, заощадження вклади, кредити, скарги. Даний посібник може бути використаний під час вивчення питань споживчої освіти у середній та старшій школі.

Досвід регіонів у впровадженні елементів споживчих знань.

Оглядаючи ситуацію в регіонах, слід визнати, що питання споживчої освіти у ЗНЗ закладені частково у базовому курсі економіки (інваріантна частина) та у варіативному компоненті начальних планів, а також є предметом різноманітних програм та проєктів, серед яких:

- Економіка як предмет та економічні дисципліни широко викладаються у ЗНЗ різних регіонів. Наприклад, за даними ж. «Постметодика» тільки в Полтавській області станом на 2003 р. економічні дисципліни викладало 452 вчителів.
- у м. Глухів Сумської області протягом 2000 р. було проведено семінари для освітян щодо впровадження основ споживчих знань - див Додаток 3.
- У дошкільних навчальних закладах Полтавської області (ДНЗ №44 м. Полтави розробив та впровадив посібник для педагогів „Школа Гнома Економа” (2003 р.)
- Педагоги Пирятинського р-ну Полтавської області розробили посібник для працівників дошкільного виховання „Економічне виховання дітей дошкільного віку” (2003 р.).
- Коростенський міський інформаційний портал на сторінці споживача розмістив навчальний ресурс «Основи споживчих знань», де подано історію споживчого руху у світі, правові аспекти реалізації споживчих благ. (Міський інформаційний портал м. Коростеня. Основи споживчих знань <http://www.kr.com.ua/index.php>)

Громадські організації та проєкти, що опікуються питаннями споживчої освіти

Робота з питань впровадження навчання в сфері споживчої освіти проводиться громадськими організаціями, що мають даний профіль у своїй діяльності. Оскільки в Україні традиції споживчої освіти тільки почали розвиватись, важливим є те, що до такої роботи широко залучається досвід громадських організацій та міжнародний досвід. Як стверджують експерти **Регіонального благодійного фонду «Майбутнє»**, специфіка діяльності громадських організацій у сфері споживчої освіти має особливості в тому, що правовий аспект у їх заходах переважає над економічним та психологічним. Тобто, мається на увазі більш роз'яснювальна робота, ніж навчання та тренінги, яких потребує система освіти та виховання¹⁰. Важливим також є врахування особливостей ситуації перехідного періоду та трансформаційного розвитку економіки в країні, недостатньої правової та економічної культури населення. Саме тому діяльність громадських організацій спрямована на подолання так званого бар'єру між старими стереотипами споживчого ринку та ставлення до нього людей та новими потребами суспільства, його

¹⁰ Регіональний благодійний фонд «Майбутнє» - <http://www.ff.kiev.ua>

вимогами до якості життя та споживання послуг, товарів та благ. Зупинимось на досвіді тих організацій, що впроваджують споживчу освіту для дітей та підлітків.

Українська асоціація споживачів та Добродійний фонд „Інститут споживання” реалізували видання навчального посібника „Основи споживчих знань”, автор Шебулдаєва І.В., 2000. – 180 с.

Регіональний благодійний фонд «Майбутнє». В рамках даної громадської організації було започатковано проект щодо розробки та впровадження навчального курсу «*Основи споживчих знань*», підготовлених співробітниками фонду. Проект здійснювався в три етапи:

- I - розробка програми курсу «*Основи споживчих знань*»;
- II- підготовка методичних рекомендацій;
- III- апробація та впровадження курсу в рамках навчальної програми для 11 класу як курс за вибором; підготовка посібника «*Основи культури споживання*», автори Петрущенков С.П., Петрущенкова Н.В. , 2001 р. (див. Додаток 2)
- Затверджений Києво-Святошинським відділом освіти, навчальний курс за вибором "*Основи культури споживання*" читається в трьох 11-х класах Новосілівської загальноосвітньої школи. Представники Фонду брали участь у ряді заходів щодо споживчої освіти як міського, так і загальнонаціонального масштабу, серед яких – просвітницькі акції в загальноосвітніх закладах смт. Козин, Обухівського району, с. Новосілки Києво-Святошинського району, бібліотеках міста Києва.

Курс, що запроваджено у Новосілівській ЗНЗ, ставить за мету надати школярам не тільки загальні уявлення про місце і роль людини в сучасній економічній системі, про значимість споживацької поведінки для функціонування та розвитку суспільства, а й виробити навички які дозволяють грамотно діяти в якості споживача в різноманітних ситуаціях. До основних змістових компонентів відносяться такі:

- система захисту прав споживачів в Україні;
- законодавчі акти, в яких визначаються права та обов'язки споживачів;
- основи планування особистого (сімейного) бюджету;
- засоби та форми пошуку та використання інформації про товари та послуги;
- методики ухвалення рішень при покупці товару та послуг (оцінки його якості та співвідношення цін тощо).

Експерти фонду пропонували також для повноцінного засвоєння курсу збільшити кількість навчальних годин та змістовно пов'язати його з такими предметами в загальноосвітніх навчальних закладах, як "*Основи економічних знань*" та "*Основи права*".

Українська Рада з Економічної Освіти (УРЕО), існує з 2008 р.

Українська Рада з економічної освіти покликана допомогти шкільним вчителям розвинути у дітей економічне мислення і економічний підхід до розв'язання життєвих проблем, для того, щоб вони змогли ефективно діяти як робітники, споживачі, інвестори, відповідальні громадяни своєї країни, активні учасники національної та глобальної економіки. (<http://ucee.com.ua>). Рада, запроваджуючи ефективні навчальні програми для

шкільних вчителів, які допоможуть їм здобути знання, необхідні для викладання школярам основ ринкової економіки, здійснює свої програми через систему Центрів економічної освіти, розташованих в найбільших містах України, а також через Всеукраїнську Асоціацію викладачів економіки, яка має відділення в усіх областях України. Важливим аспектом роботи Ради є робота з підвищення кваліфікації вчителів економіки. Сайт Ради розміщує типову навчальну програму курсів підвищення кваліфікації вчителів економіки, до якої входять питання споживчої освіти.

Громадська організація „Союз споживачів” <http://consumers.dp.ua>

Громадська організація „Союз споживачів України” у своїй програмі підкреслює важливість просвітницької діяльності, наголошує на необхідності впровадження освітніх програм для споживачів та керується принципом, що інформованість населення, широка пропаганда знань сприятимуть компетентному вибору товарів та послуг і як наслідок - зміцнення ролі споживача в ринкових відносинах. „Союз споживачів” здійснює освітній проект *„Стоп продаж сигарет неповнолітнім”* з метою виконання Закону України "Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки", яким передбачено посилення відповідальності за продаж особам, які не досягли повноліття тютюнових виробів та алкогольних напоїв, згідно із Постановою Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні "Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи. За інформацією, що надає організація, "Союз споживачів" вирішує комплекс проблем в просвітницькій діяльності, консультативній та юридичній допомозі громадянам, сприяє в регулюванні правового положення споживачів.

"Союз споживачів", здійснює заходи в реалізації соціальних та рекламних проектів, що пропагують здоровий спосіб життя серед молоді та підлітків, особливо в рамках програми попередження доступу повнолітніх до сигарет, негативного впливу на підлітків сучасного соціального середовища. Громадською організацією, разом з представниками 26 регіональних управлінь України у правах захисту прав споживачів, проводяться перевірки закладів торгівлі та підприємств, громадського харчування щодо додержання вимог статті 15-3 Закону України "Про державне регулювання ..." від 19.XII.1995 року № 481/ 95 ВР. Рубрику "Стоп продажу сигарет неповнолітнім" започатковано в газетах "Київський телеграф" та "Споживач", показано телевізійний кліп *"Продаж сигарет неповнолітнім в Україні заборонено законодавством"*, випускаються і розповсюджуються попереджувальні друковані матеріали для місць розрахунку із споживачем.

Український національний союз молодих юристів створив інформаційний ресурс для молоді, який надає корисну інформацію щодо прав, в тому числі прав споживачів. (Сайт правової підтримки молоді. - <http://www.law-union-education.com.ua/rights- young/>).

Дана громадська організація започаткувала у 2001 р. проект створення інформаційного ресурсу – сайту правової підтримки молоді, який є актуальним з точки зору його спрямованості на реалізацію та захист прав молоді і дітей у складних соціальних умовах, в яких відбувається їхнє становлення, що відповідає соціальним пріоритетам держави, спрямованим на вирішення важливої соціальної проблеми - формування політико правової культури молоді. Вагомою частиною даної роботи є створення інформаційної бази з питань захисту прав споживачів, яка спрямована на дітей та юнацтво у формі запитань-відповідей, консультаційного форуму на сайті організації¹¹.

Основні тематики з питань захисту прав споживачів, подані на сайті є практично спрямованими та цікавими для дітей та молоді шкільного віку:

¹¹ Сайт правової підтримки молоді. - <http://www.law-union-education.com.ua/rights- young/>

- Захист прав молодих споживачів.
- Що я можу запитати у продавця в крамниці.
- На що слід звертати увагу при придбанні товару?
- Що робити, якщо продавець відмовляється відповідати на питання про товар, показати товар або оформити всі необхідні документи на його продаж?
- Що робити, якщо куплений товар не підійшов за розміром, кольором чи зовнішнім виглядом?
- Що мені робити, якщо куплений товар виявився неякісним?

Послідовність та наступність споживчої освіти. Слід визначити, що наступність споживчої освіти з точки зору практичної корисності та пов'язаності з повсякденним споживчим попитом школярів недостатньо відповідає сучасному стану споживчого ринку. Оскільки дана тематика представлена у навчальних програмах лише у курсах економіки та права, і в основному для профільної старшої школи як курс за вибором, на початковому та середньому загальноосвітньому ступені – як окремі тематики в «Основах економіки» та для курсів з поглибленим вивченням економіки. На початковому ступені школи дана тематика не представлена достатнім чином.

IV. Висновки та рекомендації щодо активізації процесу розвитку споживчої освіти в загальноосвітній школі

Сучасне суспільство, ринок праці, соціальні перетворення вимагають від системи освіти нових підходів та знань, що сприяють формуванню свідомого, готового до нових викликів громадянина, здатного жити та діяти у сучасному світі, що швидко змінюється.

Споживча освіта вбачається невід'ємною складовою, що дозволяє формувати стале, демократичне та розвинуте громадянське суспільство та громадян, здатних його розвивати та успішно взаємодіяти. За останні роки (1999-2006) в Україні було зроблено перші кроки до впровадження елементів споживчих знань у систему освіти, серед яких окремий курс, впровадження окремих тематик у базовий курс економіки, проекти та програми, що здійснюються силами громадських організацій. Однак цілісної споживчої політики в галузі освіти (а разом з нею й медицини та ін. галузей) досі не існує.

Однак, з вимогами часу, постає необхідність значно оновити та збагатити *сферу споживчої освіти* у системі шкільної освіти, оскільки сьогодні школярі, молодь не достатньо володіють необхідними компетентностями у галузі споживчих знань, які необхідні їм у повсякденному житті, недостатньо орієнтуються на ринку товарів та послуг, не усвідомлюють, як вони можуть впливати на споживчу політику та на якість власного життя. **Саме тому вважаємо за доцільне надати певні рекомендації щодо підтримки та оновлення освітньої політики в галузі споживчої освіти.**

1. Для застосування цілісного підходу для впровадження споживчої освіти науковим та відомчим освітнім установам **необхідно розробити концепцію споживчої освіти**, до якої увійшло б поступеневе бачення впровадження споживчої освіти, починаючи з початкового ступеню ЗНЗ. Концепція має базуватись на останніх законодавчих змінах та співвідноситись з загальноєвропейським та світовими підходами в даній галузі. **При цьому необхідно розробити навчальні матеріали для початкової школи.**
2. **Змінене законодавство у сфері прав споживачів досі не відображено у навчальних програмах та відповідній навчально-методичній літературі.** Саме тому оновлення навчальних програм, змісту підручників та навчальних посібників було б своєчасним

для сучасного впровадження споживчої освіти, як елементу формування свідомого громадянина.

3. Спрямованість змісту освіти на засвоєння системи знань, що традиційно склалась донедавна, не відповідає вимогам часу, сучасний світ потребує від громадян вміння ефективно взаємодіяти, відповідати викликам, бути соціально адаптивним та гнучким у прийнятті рішень, володіти необхідними життєвими компетентностями, що дозволяють застосовувати їх у повсякденному житті, підготують молодь до нових ролей у суспільстві. На ринку споживання благ, товарів та послуг дитині сьогодні та дорослому в майбутньому необхідно не тільки сформувати розуміння в даній сфері, а й вміти його застосувати щодня. Саме тому при розробці концепції, навчальних програм та навчально-методичних матеріалів споживчої освіти бажано розробникам спиратись на загальноєвропейські та світові підходи до формування змісту освіти, а саме на **компетентістну спрямованість всіх елементів споживчої освіти**. Важливо також створити **дієвий моніторинговий механізм**, що дозволив би відслідковувати стан та прогрес у набутті учнями необхідними компетентностями, що відповідав би кращим світовим зразкам.
4. Важливим фактором для впровадження елементів споживчої освіти є те, що як елемент основ економічних та правових знань споживча освіта може бути одним з ефективних механізмів формування свідомого громадянина сучасного суспільства. Отже, **її можна розглядати як змістовий елемент, що підсилює громадянську компоненту**, яка несе в собі потужну виховну функцію. Не виключаючи наскрізного запровадження елементів споживчих знань у зміст освіти та з огляду на те, що в Україні вже існує практика включення елементів споживчих знань до навчальних програм середньої та старшої школи (універсального та іншого профілів) слід особливо **зосередити зусилля розробників на 5-6 класах**, де даний аспект висвітлено недостатньо, а вік школярів (10-11 років) може бути найбільш чутливим та продуктивним у сприйнятті та відтворенні знань та навичок у галузі споживчих послуг.
5. При розробці навчальної програми та курсу з питань споживчої освіти слід врахувати вже існуючі програми та курси та доповнити його там, де даний аспект не був закладений. Крім того **навчальний курс зі споживчої освіти може бути розроблений на модульній основі**, оскільки окремі тематичні модулі можуть бути використані і в рамках окремого навчального курсу (за вибором), і як окремі модулі в рамках окремих предметів, і як окремі заняття в рамках позакласної роботи. **Такий курс доцільно побудувати на інтерактивних методах навчання, а навчальні матеріали подати в цікавій сучасній та привабливій для школярів різного віку формі.**
6. **Підготовка вчителів** є важливим елементом успішного просування споживчої освіти у шкільній освіті. Питання споживчої освіти мають увійти до навчальних програм вищих навчальних закладів, що готують вчителів економіки, права та ін. Спеціалістів. У системі післядипломної педагогічної освіти бажано **створити курс для вчителів, що викладають основи споживчих знань та ввести їх у перелік змісту курсів підвищення кваліфікації**. Даний курс має бути компетентісно орієнтований та базуватись АН інтерактивних формах та методах підготовки фахівців.
7. Для заохочення учнів та вчителів до вивчення питань споживчої освіти бажано **започаткувати конкурс «Кращий урок зі питань споживчої освіти»** (для вчителів) та **«Я – споживач»** (для учнів), що допоможе поширити кращі практики та розробки в даній сфері.

Використана література

1. Бородачова Н.В. Азбука споживача. Київське міське управління освіти.
2. Ділова активність. Методичний посібник з дидактичним наповненням для вчителів економіки та основ підприємницької діяльності (економічний курс). За заг. ред. Павла Гнуса /. – Львів, 2001.- 260 с.
3. Економіка. Програми для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. – Кам'янець-подільський: Абетка-НОВА, 2003. - С. 111.
4. Мельничук В.Г. Економіка: Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. В.Г. Мельничук, Г.О. Ковальчук, В.О. Огнев'юк. К.: Навчальна книга, 2004. – 368 с.
5. Компетентістний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/ Під заг.ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004.- 112 с.
6. Петрущенко С.П., Петрущенко Н.В. Культура споживання. Магістр-S, - 2001.- 192 с.
7. Прикладна економіка програми «Junior Achievement». – Збірка завдань та вправ для учнів. К.: «АртЕк», 2004.- 160 с.
8. Медеяєв В.М. Основи економіки: Навчальний посібник. - Харків: Скорпіон, 2004. – 144 с.
9. Мірошниченко В.І. Про впровадження економічної освіти.// Постметодика №3(49)2003.- С. 32-35.
10. Шебулдаєва І.В. Основи споживчих знань. Навчальний посібник. Київ, тов. «Знання» України, 2000. – 180 с. (перевидання Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2001, Ж. "Географія та основи економіки в школі", 2002 р., N 3)

Електронні посилання:

11. Всеукраїнська громадська організація „Союз споживачів” director@consumers.dp.ua
12. Всеукраїнська громадська організація „Союз споживачів України” www.consumerunion.org.ua
13. Міський інформаційний портал м. Коростеня. Основи споживчих знань http://www.kr.com.ua/index.php?categoryid=8&unit_id=11&page=154
14. «Освіта в інноваційному поступі суспільства» (Тези доповіді Міністра освіти і науки України С.М.Ніколаєнка на підсумковій колегії МОН України 17 серпня 2006 року)* - www.mon.gov.ua/newstmp/16_08/doc.doc
15. Пам'ятка юному споживачу - <http://consumers.dp.ua/ru/index.php?5-2005>
16. Регіональний благодійний фонд «Майбутнє» - <http://www.ff.kiev.ua>
17. Резолюція (71) 29 Про освіту споживача у школах *. Рада Європи. Комітет міністрів (Ухвалена заступниками міністрів 15 жовтня 1971 року) - [http://coe.kiev.ua/docs/km/R\(71\)29.htm](http://coe.kiev.ua/docs/km/R(71)29.htm) Про інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін у новому 2001/2002 навчальному році - <http://education.gov.ua/pls/edu/educ.doc>
18. Сайт правової підтримки молоді Українського національного союзу молодих юристів. - <http://www.law-union-education.com.ua/rights- young/>

19. Самчишин О. Споживчий імунодефіцит українського ринку//Дзеркало тижня №9(434) 8-14 березня 2003 р.
20. Указ Президента України № 1105/2005 „Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики” від 13 липня 2005 р. <http://consumers.dp.ua/ru/index.php?policy>
21. Українська рада з економічної освіти - <http://ucee.com.ua>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Хронологія розгортання споживчої освіти в Україні.

РОКИ	Державний сектор	Громадський сектор
2007	Міністерство освіти і науки України проводить постійну роботу з питань економічної освіти (в т.ч. з питань споживчої освіти)	Спільнота Споживачів та Громадські Об'єднання (ПРООН, ЄС) розробляє та впроваджує споживчі знання в систему загальної середньої освіти.
2006	Змінене законодавство у галузі прав споживача в Україні Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про захист прав споживачів», 13.01.2006 р. у новій редакції вступив у дію.	
2005	Указ Президента України № 1105/2005 „Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики”, 2005 р., 01.12.2005 р. на засіданні Верховної Ради України був прийнятий Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про захист прав споживачів» (по суті, Закон України «Про захист прав споживачів» у новій редакції). 01.12.2005 р. Президент України Віктор Ющенко підписав Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про захист прав споживачів», 13.01.2006 р. Закон у новій редакції вступив у дію.	Посольство Канади в Україні надало фінансову підтримку обласному управлінню з питань захисту прав споживачів щодо видання посібників з навчального курсу.
2002 2003 2004	<ul style="list-style-type: none"> Указ Президента України від 12 січня 2002 року "Про заходи щодо посилення державного захисту прав споживачів", Указ Президента (11 грудня 2002) №1148/2002 „про програму захисту прав споживачів на 2003-2005 рр.” "Програма захисту прав споживачів на 2003-2005 роки", затверджена у грудні 2002 року указом Президента України, МОНУ відповідно до п. 5 даного указу для ЗНЗ та ПТНЗ за програмами з „Основ економіки” та „Основ правових знань” включено питання з основ споживацьких знань. Запроваджено курс за вибором „Основи споживчих знань” МОН АР Крим - впровадження навчального курсу для профільної школи та поглибленого навчання з географії за посібником «Основи споживчих знань» - автор 	Продовжуються заходи в рамках проектів „Джуніор Ечівмент Україна” ; Регіонального благодійного фонду «Майбутнє».

	Шебулдаєва І.В. Впровадження навчального даного курсу в економічних класах прикладного напрямку ("Основи економіки") (10-11 кл.).	
2001	Експериментальне впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах курсу „Прикладна економіка” (в системі післядипломної педагогічної освіти спільно з „Джуніор Ечівмент Україна” на базі 32 навчальних закладів (навчально-методична література включала задачки, програмні комп’ютені ігри та методичні посібник для вчителя”	<p>Проект „Джуніор Ечівмент Україна” розробив Збірник завдань для учнів «Прикладна економіка», що вміщує розділ «Споживач в економіці», що включає правові аспекти, сімейний бюджет, заощадження вклади, кредити, скарги тощо.</p> <p>Регіональний благодійний фонд «Майбутнє»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розробляє та видає книгу "Культура споживання" – автори Петрущенко С.П., Петрущенко Н.В.; • проводить семінари з підготовки спеціалістів; • проводить впровадження курсу у 11 класах Новосілівської ЗНЗ Києво-Святошинського р-ну Київської обл.
2000	Навчальна програма та посібник „Основи споживчих знань” рекомендовано МОНУ до впровадження у ЗНЗ.	<p>Українська Асоціація споживачів розробляє навчальну програму та курс „Основи споживчих знань” (Автор Шебулдаєва І.В.).</p> <p>Міжнародний фонд „Відродження” проводить навчальний семінар з підготовки вчителів середніх кіл для поширення знань і викладання вищезгаданого курсу „Основи споживчих знань” .</p> <p>Регіональний благодійний фонд «Майбутнє» в рамках проекту «Споживча освіта» Розробляє курс "Основи споживчих знань".</p>
1999	Міністерством освіти України було рекомендовано введення у загальноосвітніх навчальних закладах курсу "Основи споживчих знань".	Регіональний благодійний фонд «Майбутнє» розробляє проект "Споживча освіта".

Додаток 2. Основи культури споживання. Петрущенко С.П., Петрущенко Н.В.

Передмова. Вступ. Основи культури споживання як предмет.	
<p>Розділ 1. Культура споживання як складова частина загальносуспільної культури.</p> <p>1.1. Поняття "культура". Структура культури та її основні форми.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення культури. 2. Форми культури. 	<p>2.4. Споживач як об'єкт впливу: стимулювання продажів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Система й основні засоби стимулювання. 2. Особисті продажі та сітєвий маркетинг. 3. Методи стимулювання збуту. 4. Пропаганда ("паблісіті") і Паблік Рилейшенз (PR).

3. Соціалізація як засіб освоєння культури. 4. Функції культури.	
1.2. Культура споживання: визначення основних понять. 1. Потреба, споживання, споживач. 2. Людина як споживач: основні точки зору. 3. Соціальний статус і соціальна роль. 4. Класифікація потреб. 5. Основні форми споживання. 6. Процес споживання.	2.5. Реклама: позиції маркетингу і споживача. 1. Історія реклами і сучасність. 2. Задачі, функції, властивості і носії реклами. 3. Рекламні прийоми і хитрощі. 4. Недобросовісна реклама.
1.3. Формування сучасної культури споживання. 1. Культура споживання в Україні у контексті світової культури. 2. Традиційна і капіталістична культура споживання. 3. Еволюція капіталістичної культури споживання. 4. Взаємодія культур у часі і просторі. 5. Суспільство споживання і проблеми сучасної цивілізації.	Розділ 3. Споживання як процес: умови реалізації. 3.1. Можливості здійснення процесу споживання. 1. Проблема споживчих можливостей. 2. Дві моделі розгляду процесу споживання. 3. Процес споживання та життєва стратегія споживача.
1.4. Культура споживання в Україні: стан та перспективи розвитку. 1. Культура споживання - як культура, яка формується. 2. Особливості ситуації формування нової культури споживання. 3. Складові частини нової культури споживання. 4. Основні фактори формування культури споживання.	3.2. Споживач у світі інформації. 1. Епоха інформаційної революції. 2. Інформаційні інтереси споживача. 3. Джерела споживчої інформації. 4. Маркетингові технології: споживчі комунікації.
1.5. Культура споживання в дефіцитній економіці і сучасність. 1. Проблема споживання. 2. Нормативно-ціннісна система споживчої культури при соціалізмі. 3. Основні форми поведінки споживачів. 4. Радянська ментальність в умовах ринкової економіки: основні напрямки трансформації.	3.3. Пропозиція товарів та послуг: можливість споживчого вибору. 1. Споживчий ринок як система торгівлі. 2. Дефіцит і унікальні предмети споживання. 3.4. Споживач та проблема вільного часу. 1. Час як споживчий ресурс. 2. Вільний час як цінність. 3. Вільний час як мета споживання.
Розділ 2. Економічний аспект культури споживання. 2.1. Споживач у системі економічних відношень. 1. Задача розділу й особливості "споживчого" аналізу економіки. 2. Типологія економічних систем: статус і роль споживача. 3. Ринкова економіка: протиріччя інтересів між виробником та споживачем. 4. Конкуренція виробників як боротьба за споживача.	3.5. Гроші як економічний, культурний і психологічний феномен. 1. Гроші як ресурс споживання. 2. Проблема сімейного бюджету. 3. Гроші як предмет споживання. 4. Психологія грошей: минуле, теперішнє, майбутнє.

5. Потреба і товар. 6. Економічна складова норм, зразків та цінностей споживання.	
2.2. Споживач з погляду виробника і продавця. 1. Маркетинг як мистецтво продавати. 2. Моделювання поведінки споживача: факторний підхід. 3. Норми та ідеали споживання: еталонні (референтні) групи. 4. Основні типи поведінки споживача. 5. Маркетингові технології: врахування типології споживчої поведінки.	Розділ 4. Права споживача і можливості їх реалізації. 4.1. Інтереси споживача і його споживча поведінка. 1. Споживач як покупець: права й обов'язки, культура спілкування. 2. Як здійснити ідеальну покупку. 3. Культура споживання.
2.3. Moda як соціальний, культурний і економічний феномен. 1. Moda як соціальний регулятив. 2. Moda в системі ринкової економіки. 3. Особливості поведінки споживачів моди. 4. Маркетингові технології: врахування структури споживачів моди. 5. Висока moda і культура. 6. Майбутнє моди. Стил ь та імідж.	4.2. Система захисту прав споживача. 1. Держава та її роль у захисті прав споживача. 2. Громадські споживчі організації. 3. Ситуація порушення прав споживача: порядок відповідних дій.

Додаток 3. Заходи, що спрямовані на популяризацію споживчих знань та впровадження споживчої освіти в регіонах України.

- У 2005 р. в м.Глухів Сумської області відбувся обласний семінар для вчителів на тему: "Шляхи реалізації Регіональної програми по захисту прав споживачів". Організаторами проведення цього семінару стали обласні управління освіти та з питань захисту прав споживачів. Учасниками семінару стали викладачі предмету "Основи споживчих знань" у навчальних закладах області. Під час семінару обговорено заходи щодо реалізації положень регіональної програми, затвердженої обласною радою розрахованою до 2005 року, особливо щодо поширення знань про права споживачів серед учнівської та студентської молоді. Учасники семінару обмінялись досвідом, обговорили методик у викладання курсу основ споживчих знань у навчальних закладах області, питання фінансування видання посібників і підручників з цієї проблематики. Було відмічено активну участь Посольства Канади в Україні у наданні фінансової підтримки обласному управлінню з питань захисту прав споживачів щодо видання посібників з даного навчального курсу.
<http://sumy.net.ua/>
- 15 березня 2006 року - семінар-практикум на базі Буртівської ЗОШ I-III ступенів Кагарлицького району, обласного опорного закладу освіти. Проведено семінар "Навчально-методичне забезпечення курсу "Методика викладання основ споживчих знань за навчальним посібником «Азбука споживача» Бородачова Н.В.

Додаток 4. Контакти з установами, що впроваджують споживчу освіту.

1. Регіональний благодійний фонд «Майбутнє» - <http://www.ff.kiev.ua>
Контактні телефони: (04472) 39216, Тел./факс (044) 2520332 e-mail: ff@ff.kiev.ua
Директор Фонду - Петрущенко Наталія

2. Всеукраїнська громадська організація „Союз споживачів України”
www.consumerunion.org.ua
3. Всеукраїнська громадська організація „Союз споживачів”, м. Дніпропетровськ, вул. Дзержинського, 27, тел.: (056) 744-32-41 факс: (056) 744-25-11, director@consumers.dp.ua, голова – Леонід Школьник.
4. Український національний союз молодих юристів. вул. Шовковична, 29, оф. 30 01024, Київ, Україна тел./факс: (044) 253-58-93, 490-65-60, 490-65-61, e-mail: uarm@ukr.net. Голова організації – Ігор Приянчук
5. Українська рада з економічної освіти - <http://ucee.com.ua> – голова правління Микола Садовий. 01025 Київ, вул. Володимирська, 19/27, кімната 70, а/с 157, тел/факс 044 258 57 36, e-mail: kyiv@ubs.relc.com

Додаток 5.

<http://consumers.dp.ua/ru/index.php?policy>

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

№ 1105/2005

Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики

З метою вдосконалення технічного регулювання та реалізації споживчої політики відповідно до вимог Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського Союзу (ЄС), сприяння сталому зростанню економіки, створення більш сприятливих умов для розвитку підприємництва, з метою вдосконалення технічного регулювання та реалізації споживчої добросовісної конкуренції, поліпшення захисту життя, здоров'я людей, навколишнього середовища, прав споживачів, усунення технічних бар'єрів у торгівлі постановляю:

1. Кабінету Міністрів України, центральним органам виконавчої влади вжити протягом 2005 року в межах компетенції заходів, спрямованих на розвиток технічного регулювання та споживчої політики, зокрема:

1) розробити і затвердити:

- концепцію розвитку технічного регулювання та споживчої політики і стратегічний план її реалізації на 2006-2010 роки, залучивши до їх розроблення представників громадськості, підприємців та наукових працівників;
- державну цільову програму захисту прав споживачів на 2006-2010 роки;
- державну цільову програму стандартизації на 2006 - 2010 роки;
- державну цільову програму розвитку еталонної бази на 2006-2010 роки;

2) опрацювати заходи щодо прискорення впровадження технічних регламентів, розроблених відповідно до європейських директив;

3) запровадити декларування відповідності для продукції з низьким ступенем ризику для життя і здоров'я споживачів;

4) підготувати та внести в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти:

- про державний ринковий нагляд за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг;

- про стимулювання вітчизняних підприємств до створення систем управління якістю, довкіллям, безпечністю харчових продуктів;

5) вжити відповідних заходів щодо укладання угод про співробітництво та взаємне визнання оцінки відповідності з державами - торговими партнерами України, а також активізації участі та представництва у міжнародних і європейських організаціях стандартизації, метрології, оцінки відповідності та захисту прав споживачів;

6) передбачати під час підготовки проектів законів про Державний бюджет України, починаючи з 2006 року, фінансування заходів щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики;

7) вжити заходів щодо залучення міжнародної технічної допомоги для впровадження європейських директив та стандартів і створення сучасної інфраструктури у сфері технічного регулювання та споживчої політики.

2. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям:

1) розглянути до 1 листопада 2005 року питання про стан та ефективність виконання заходів відповідними державними центрами стандартизації, метрології та сертифікації і територіальними управліннями у справах захисту прав споживачів щодо підвищення якості продукції;

2) передбачати, починаючи з 2006 року, у проектах програм економічного і соціального розвитку відповідних адміністративно- територіальних одиниць заходи щодо підвищення рівня захисту прав споживачів та створення конкурентоспроможної продукції;

3) сприяти організації та проведенню національних і регіональних конкурсів якості, широкому впровадженню сучасних систем управління.

3. Покласти на Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики надання офіційних роз'яснень щодо цього Указу та координацію заходів центральних органів виконавчої влади з його виконання.

Президент України Віктор ЮЩЕНКО

13 липня 2005 року.

Додаток 6. Пам'ятка юному споживачу

<http://consumers.dp.ua/ru/index.php?5-2005>

Пам'ятка підготована і видана для того, щоб допомогти юним споживачам у захисті їх споживчих прав, пропаганди здорового способу життя і раціонального харчування. Видання здійснене за підтримки компанії „АВК” – лідера на кондитерському ринку України.

ВСТУП

Фахівці громадської організації "Союз споживачів" у співпраці з медиками та психологами підготували для вас цю брошуру. Ви дізнаєтесь, хто є споживачем, які він має права, ознайомитеся з правилами поведінки при купівлі товарів, знайдете практичні поради у тому випадку, якщо вас обважили або обрахували. Крім того, ви отримаєте знання про здоровий спосіб життя, користь раціонального харчування тощо.

Сподіваємося, що ці поради, будучи застосовані на практиці, зроблять ваше життя легшим та яскравішим. Ми піклуємося про здоров'я і добробут майбутнього покоління, але ж і кожен з вас повинен турбуватися про себе.

Отож, любі друзі, завжди пам'ятайте, що ви є господарями власної долі, і саме вам вирішувати, якою вона буде! Ми ж можемо показати вам правильні орієнтири. Будьте впевнені – у вас достатньо можливостей, щоб досягти успіхів у житті!

ЗМІСТ

1. Вступ	6. Як уникнути обрахування?
2. Хто є споживачем?	7. Як не допустити обважування?
3. Права споживачів	8. Право на безпеку
4. Для чого споживачу інформація?	9. Про здоровий спосіб життя
5. Як поводитися у магазині?	10. Раціональне харчування – запорука міцного здоров'я

Додаток 7. Резолюція (71) 29 Про освіту споживача у школах *. Рада Європи. Комітет міністрів (Ухвалена заступниками міністрів 15 жовтня 1971 року)

[http://coe.kiev.ua/docs/km/R\(71\)29.htm](http://coe.kiev.ua/docs/km/R(71)29.htm)

Комітет міністрів,

1) відповідно до пункту *b* статті 1 Статуту Ради Європи, де передбачено дотримання мети Ради "завдяки укладанню угод і здійсненню спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях",

2) беручи до уваги, що проблеми споживачів у Європі сьогодні фактично однакові у зв'язку з постійним зростанням рівня економічної інтеграції,

3) беручи до уваги, що головною метою сучасної школи є забезпечення середньою освітою населення в цілому, готуючи тим самим особу відігравати активну й вирішальну роль у суспільстві, а також навчаючи її розв'язувати актуальні проблеми повсякденного життя, не в останню чергу, як відповідального споживача,

4) беручи до уваги, що споживач має відігравати важливу роль в економіці, а отже, і в суспільстві (так само, як виробник і дистриб'ютор) і що, здійснюючи вільний вибір, який базується на знанні фактів, він здатен якнайліпше використати свої ресурси — гроші, знання, здібності, - споживач сприятиме ліпшому функціонуванню економіки, стимулюючи, зокрема, дійове й чесне змагання, тим самим, у свою чергу, прискорюючи соціальний і економічний розвиток,

5) беручи до уваги, що ситуація нині незадовільна для споживача у зв'язку з браком потрібних знань та інформації й іншої підтримки, що пов'язано зі зростанням складності технічних, економічних, правових, соціальних і культурних проблем, та з огляду на значний, як ніколи, тиск, що чинять на нього виробники й дистриб'ютори, зокрема через рекламу,

6) беручи до уваги, що для виправлення цієї ситуації захищати споживача треба починати ще зі школи, даючи тим самим можливість усьому населенню отримувати користь від існуючої інформації й захисту, гарантованого законом, так само, як від підтримки й заходів, запропонованих державними органами влади, асоціаціями

споживачів та іншими приватними органами чи запропонованих у результаті інших особистих ініціатив,

7) беручи до уваги, що школярі вже сьогодні, а не завтра, є реальними споживачами або за власним правом, або під впливом батьківських рішень,

8) враховуючи, що необхідність давати освіту споживача в школах відчувається в усіх державах-членах Ради Європи і що загальні принципи такої освіти є широко розповсюдженими і цілковито відповідають загальноприйнятій меті сучасної шкільної освіти, хоча національні методи імплементації можуть набувати різних форм через різний склад думок і розбіжності в економіці, освіті та інші умови,

9) зважаючи на детальні пропозиції, викладені в доповіді щодо освіти споживача в школах, що супроводить цю резолюцію,

i) рекомендує урядам держав-членів:

a) вжити відповідних заходів для заохочення введення навчальних програм з питань споживачів для учнів шкіл, щоб дати їм змогу діяти як обізнаним споживачам протягом життя;

b) вводячи навчальні програми з питань споживачів, приділяти увагу відповідним специфічним рекомендаціям:

i) вважаючи за можливе впровадження спеціального предмета, за потреби питання споживачів мають бути якнайшвидше введені до предметів, що вже викладаються, зі спеціальним наголосом на розвитку обізнаності учнів та на їхньому критичному ставленні до цих проблем;

ii) освіту споживача слід починати з перших років шкільного життя і давати її рівною мірою всім учням незалежно від статі; за всіх обставин вона має тривати протягом усього періоду обов'язкової освіти, а також у майбутньому;

iii) навчальні програми для вчителів слід орієнтувати на проблеми споживачів завдяки введенню цих питань до програм навчання вчителів та курсів підвищення кваліфікації і, де це можливо, — до списку тих, з яких вчителі екзаменуватимуться;

iv) шкільні підручники слід переглянути, врахувавши спеціальне забезпечення для викладання в цій галузі; вчителів забезпечити потрібною документацією з зазначенням інших відповідних джерел, що містять інформацію для споживача;

v) потрібно заохочувати та встановлювати тісну співпрацю між учителями, національними освітніми установами, асоціаціями споживачів та іншими державними чи приватними органами, компетентними в питаннях споживачів;

vi) заохочувати якнайширше застосування аудіовізуальних засобів, методів, що передбачають активну роль учнів, а також використання таких засобів масової інформації, як радіо і телебачення;

ii) пропонує урядам держав-членів Ради Європи подавати що три роки інформацію про заходи, вжиті у відповідь на цю резолюцію.